

Барномаи мақсадноки давлатии рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ
барои солҳои 2026-2030

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

1. Барномаи мақсадноки давлатии рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ барои солҳои 2026-2030 (минбаъд – Барнома) бо мақсади суръат бахшидан ба низомии самарабахши дастгирӣ ва рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, тақвият додани таъсири илм ба рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар, наздик кардани илм ба эҳтиёҷоти мавҷуда, баланд бардоштани самаранокии тадқиқоти илмӣ ва амалисозии технологияҳои инноватсионӣ, ҳамгирони неруҳои илмӣ ва технологӣ ба самтҳои афзалиятдоштаи рушди иҷтимоӣ ва иқтисодии кишвар таҳия гардидааст.

2. Барои ба даст овардани натиҷаҳои назаррас дар самти рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар соҳаҳои илму маориф, инчунин ҷиҳати амалисозии технологияҳои инноватсионӣ, афзонши истехсолот, ҳалли мушкилоти ҷойдошта дар фаъолияти соҳаҳои илму маориф дастгирии давлат зарур аст.

3. Низомии самарабахши тайёр кардани кадрҳои илмӣ баландихтисос аз таъминоти молиявии он вобастагӣ дорад. Ҳиссаи хароҷот ба илм дар фоиз нисбат ба маҷмуи маҳсулоти дохилӣ дар сатҳи паст қарор дорад, ки ба омода кардани мутахассисони илмӣ таъсир мерасонад. Амалисозии Барнома ба ташаккули неруи илмӣ, ки қобилияти самаранок ҳал намудани масъалаҳои рушди илмию техникӣ ва иҷтимоию иқтисодии мамлакатро дошта бошад, мусоидат мекунад.

4. Дастгирӣ намудани тадқиқоти илмӣ дар соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ, таҳкими заминаи моддию техникӣ марказҳои илмӣ барои гузаронидани тадқиқоти таҷрибавӣ, фароҳам овардани шароити зарурӣ баҳри тарбияи кадрҳои илмӣ, баланд бардоштани маърифати илмӣ чамъият ва вусъат бахшидан ба ҳамкориҳои байналмилалӣ илмӣ зарур мебошанд.

2. ТАҲЛИЛИ ВАЗӢИ ҶОӢИ ВА МУШКИЛОТ

5. Рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар соҳаҳои илму маориф дар ҷумҳурий пайваста аз ҷониби Президент ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгирӣ ёфта, дар ин самт санадҳои банақшагирии стратегӣ қабул шуда, қомеъҳои муайян ба даст оварда шудаанд. Олимони соҳаи илмҳои мазкур дар солҳои охир як зумра навъҳои ихтирооту навоариҳои маънафатбахшро пешниҳод намуданд, ки дар самтҳои гуногун татбиқ гардида истодаанд. Бо

вучуди ин дастовардҳои илми олимони фанҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ барои рушди самаранокии ин соҳаҳо ханӯз ҳам кофӣ нестанд.

6. Баъди амалӣ гаштани Барномаи максадноки давлатии рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ барои солҳои 2021-2025, Барномаи рушди илмҳои дақиқ ва табиатшиносӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2005-2008 ва Барномаи рушди илмҳои табиатшиносӣ, риёзӣю техники барои солҳои 2010-2020 таҳқиқоти илмӣ дар соҳаи илмҳои дақиқ ва табиатшиносӣ дар институтҳои соҳавӣ, марказҳо ва озмоишгоҳҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон ва муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ рушду тақомул пайдо кард. Таҷрибаи манфиатовари ҳамоҳангсозии таҳқиқот дар ин соҳа андӯхта шуда, самтҳои афзалиятдоштаи рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ муайян гардида, неруи илмӣ ба ин самтҳо мутамарказонида шудааст.

7. Дар доираи Барномаи максадноки давлатии рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ барои солҳои 2021-2025 ва Барномаи рушди илмҳои табиатшиносӣ, риёзӣю техники барои солҳои 2010-2020 дар пажӯҳишгоҳҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон ва сохторҳои муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ таҳқиқоти илмӣ дар соҳаи илмҳои дақиқ ва табиӣ гузаронида шуда, таҷрибаи судманди ҳамоҳангсозии таҳқиқоти илмӣ дар соҳаҳои мухталиф, самтҳои афзалиятноки рушди илмҳои дақиқ ва табиӣ муайян ва неруи илми онҳо мутамарказонида шуда бошанд ҳам, вале мушкилоти камбудӣ ва норасоӣҳо дар пешрафт ва сифати амалисозии бандҳои алоҳида ва махсусан дар самти илмҳои геология, минералогия, геофизика, петрология, ҷустуҷӯ ва кашфи конҳои канданиҳои фонданок, сейсмология, геозеология, ветеринарӣ, кимиё, астрономия ва зеҳни сунъӣ ба назар мерасанд, ки онҳо бо амалисозии Барнома бояд ҳалли худро ёбанд.

8. Пешрафти минбаъда ва тақвияти таъсири неруи илмӣ ба рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар зарурати ислоҳи вазъи кунунии соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табииро ба миён оварда, қабули барномаи рушди ин илмҳоро дар оянда талаб мекунад.

9. Дар назди Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон зиёда аз 10 институти илмӣю таҳқиқотӣ дар самти илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ фаъолият менамоянд.

10. Дар муассисаҳои таҳсилоти олии илми ҷумҳурӣ аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2024 дар маҷмӯъ 83 шурои диссертатсионӣ аз рӯи 185 ихтисоси анъанавӣ ва 185 ихтисоси доктор аз рӯи ихтисос (PhD) фаъолият менамояд. Аз ин теъдод 15 шурои диссертатсионӣ оид ба илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илми ҷумҳурӣ фаъолият менамоянд. Тибқи маълумоти омории Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2024 дар шуроҳои мазкур, дар самти илмҳои табиӣю риёзӣ 116 нафар, аз ҷумла 81 нафар рисолаи номзадӣ, 15 нафар рисолаи докторӣ ва 20 нафар рисолаи доктори фалсафа аз рӯи ихтисос (PhD) дифоъ намуда, тасдиқи худро гирифтаанд.

11. Тибки ҳисоботи оморӣ дар соли таҳсили 2024-2025 шумораи умумии магистрантон дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ ҷумҳурӣ 2401 нафар ва докторантон аз рӯйи ихтисос (PhD) 387 нафарро ташкил медиҳад, ки 36 дарсади онҳо дар баҳши илмҳои дақиқ, техникӣ ва технологӣ ва инноватсионӣ ба таҳсил фаро гирифта шудаанд.

12. Қиҳати ҳавасмандгардонӣ дар соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 ноябри соли 2020, № 621 «Дар бораи Қоидаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои олимону омӯзгорони фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ» Низомномаи Қоидаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои олимону омӯзгорони фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ тасдиқ гардидааст. Теъдоди умумии Қоидаи давлатӣ 15 адад буда, маблағи ҳар яки он 20000,00 сомони ро ташкил медиҳад, ки аз он 6 қоида ба олимони муассисаҳои таълимию илмӣ ва 9 қоидаи дигар ба омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва ибтидоии касбӣ дода мешавад. Ҳамзамон, қиҳати ҳавасмандгардонии олимони ҷавон, ки дар вақти муқарраршуда рисолаҳои илмӣ худро дифоъ мекунанд, аз ҷониби муассисаҳои таълимӣ маблағҳои ҳавасмандгардонӣ ба миқдори аз 10 то 30 ҳазор сомонӣ ҷудо карда мешавад.

13. Новобаста аз дастовардҳои илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар солҳои охир, то ҳол мушкилоти муайяне дар соҳаи ҷойдорӣ, аз ҷумла:

- нарасидани техника ва технологияи замонавӣ дар соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- дар сатҳи зарурӣ нарасидани воситаҳои молиявӣ қиҳати рушди соҳа;

- ба талаботи муосир ҷавобгӯ набудани фаъолияти озмоишгоҳҳо;

- ба талаботи стандартҳои муосири ҷаҳонӣ мутобиқат накардани дастовардҳои соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- норасоии кадрҳои баландихтисос дар илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- дар сатҳи зарурӣ завқманд набудани аҳолии ба илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- дар сатҳи муассисаҳои таълимӣ ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ набудани ҳавасмандгардонии моддию маънавӣ барои мутахассисони соҳа;

- набудани алоқаи зич байни назария ва истеҳсолот дар самти илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ.

3. ҲАДАФ ВА ВАЗИФАҲОИ БАРНОМА

14. Мақсади асосии Барнома ин таҳкими иқтисодии илмӣ ва инноватсионии кишвар буда, он ба рушди тадқиқотҳои бунёдӣ ва амалӣ, тайёр кардани кадрҳои баландихтисос, таъмини заминаи моддию техникаи муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ, инчунин баланд бардоштани нақши илм дар рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа равона шудааст. Амалишавии Барнома имкон медиҳад, ки дастовардҳои илмӣ дар соҳаҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ ба сатҳи байналмилалӣ бароварда шуда, ҳамкорӣҳои илмӣ бо кишварҳои пешрафта густариш ёбанд ва

натиҷаҳои тадқиқотҳо дар истеҳсолот васеъ татбиқ гарданд. Ин ба ташаккули тафаккури техникӣ, афзоиши рақобатпазирии иқтисодӣ ва таъмини амнияти миллии кишвар мусоидат хоҳад кард.

15. Барномаи рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ амалишавии вазифаҳои зеринро пешбинӣ менамояд:

- дастгирӣ ва рушди тадқиқот дар соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;
- омӯзиш ва тарбияи донишҷӯёни боистеъдод;
- таҷдид ва мучахҳазгардонии лабораторияҳо, марказҳои илмӣ ва муассисаҳои таълимӣ бо таҷҳизот ва технологияҳои пешрафта;
- тайёр кардани мутахассисони баландиҳтисос, докторантон ва унвонҷӯён дар соҳаҳои илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ тавассути таҳкими низоми таҳсилоти олии;
- гузаронидани тадқиқотҳои бунёдӣ ва амалӣ ҷиҳати баланд бардоштани сифати тадқиқотҳои илмӣ, ки бо дарназардошти стандартҳои байналмилалӣ ба ҳалли мушкилоти мубрами илмӣ ва амалӣ равона шудаанд;
- таҳкими ҳамкорӣ байни муассисаҳои илмӣ, муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва корхонаҳои саноатӣ барои амалисозии натиҷаҳои тадқиқотҳои илмӣ дар амалия;
- ҳавасманд намудани иштирок дар лоиҳаҳои илмӣ муштарак, барномаҳои мубодилаи дониш ва таҷриба бо муассисаҳои илмӣ хориҷӣ;
- баланд бардоштани эътибори илм, ташаккули тафаккури илмӣ ва ҷалби бештари ҷавонон ба фаъолияти илмӣ тадқиқотӣ тавассути чорабиниҳои илмӣ маърифатӣ;
- таъсири пойгоҳи илмӣ маълумот, дастрасӣ ба маҷаллаҳои илмӣ электронӣ ва захираҳои иттилоотӣ байналмилалӣ;
- фароҳам овардани шароитҳои мусоид барои фаъолияти илмӣ олимони ҷавон, аз ҷумла грантҳо, стипендияҳо ва имкониятҳои таҷрибаомӯзии онҳо дар хориҷи кишвар;
- таваҷҷуҳи ҷиддӣ ва бартарафсозии камбудҳои вобаста ба рушди илмҳои геология, минералогия, геофизика, петрология, палеонтология-стратиграфия, геоэкология, вулканология, кимиё, физика, астрономия ва ҷустуҷӯ ва иқтишофи конҳои канданиҳои фонданок.

4. САМТҲОИ АФЗАЛИЯТНОКИ БАРНОМА

16. Ҳамгироии нуруи илмӣ дар амалигардонии Барнома имкон медиҳад, ки мактабҳои мавҷудаи илмиро дар ҷаҳон муаррифӣ намуда, аз рӯи самтҳои афзалиятноки таҳқиқот дар соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ ҷиҳати ташкили шароити мусоид барои ташаккули мактабҳои илмӣ аз рӯи самтҳои наватарини таҳқиқот дар соҳаи номбурда шароит фароҳам оварад. Ҳамзамон, рушди заминаи моддию техникӣ барои гузаронидани таҳқиқоти озмоишӣ, мустаҳкамкунии заминаи моддию техникӣ пажӯҳишгоҳ ва озмоишгоҳҳо бо таҷҳизоти наватарини илмӣ, асбоб, технологияи навин, реактивҳо ва маводди дигари зарурӣ, ҳамгироии пажӯҳишгоҳҳои академӣ ва кафедраҳо,

озмоишгоҳҳои муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, ташкили инфрасохтор дар заминаи истифодаи технологияи навтарини иттилоотӣ, коммуникатсия ва рушди ҳамкорҳои байналмилалӣ равона мегардад.

17. Самтҳои афзалиятноки Барнома аз инҳо иборатанд:

- тақмили заминаи моддию техникаи таҳқиқоти илмӣ ва раванди таълим дар самти илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ;

- ҷалби бештари ҷавонон ба омӯзиши илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ ва фаъолияти инноватсионӣ;

- дастгирии давлатии тайёр кардани кадрҳои илмӣ, ки он ба тақмили заминаи меъёри ҳуқуқии илм, механизмҳои маблағгузорӣ, ташкил кардани таҳқиқот нигаронида шудаанд;

- ҳавасмандгардонии фаъолияти илмию таҳқиқотӣ дар самти илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- таҷдиди назар намудани нақшаҳои барномаҳои таълимии илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот;

- баррасии масъалаҳои фанҳои бунёдӣ ва амалии илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ, ҷаҳонбинии илмӣ ба амнияти ядрӣ, кимиёвӣ ва биологӣ, истифодаи энергияи қайҳонӣ ва атомӣ бо мақсадҳои осоишта, инноватсия, нанотехнология, технологияҳои коркарди маводди нави функционалӣ ва иқтисоди рақамӣ, мошинсозӣ, моделсозии математикӣ, забони барномасозӣ, зехни сунъӣ, роботсозӣ ва дастгоҳҳои парвозкунандаи бесарнишин;

- дар сатҳи муосир ба роҳ мондани иттилоотонии равандҳои таълим ва идоракунӣ, амалисозии низомии гардиши электронии ҳуччатҳо, онлайн-чаласаҳо ва таҳсилоти фосилавӣ;

- кашф ва истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ, аз ҷумла захираҳои обӣ, масъалаҳои энергетика, сарфаи энергия ва захираҳои манбаъҳои таҷдидшавандаи энергия, коркарди канданиҳои фойданок, мавод ва технологияи нав;

- омӯзиши гуногунии биологӣ, биотехнология, тағйирёбии иқлим, пиряхшиносӣ, хоҳиш додани ҳавфи офатҳои табиӣ, аз ҷумла zilzila.

5. НАТИҶАҲОИ ҶАШМДОШТИ БАРНОМА

18. Амалисозии Барнома ба баланд бардоштани самаранокии фаъолияти иқтидори илмӣ, инноватсионӣ ва кадрӣ кишвар зоҳир мегардад. Татбиқи ҳадафҳои Барнома ба афзоиши назарраси тадқиқотҳои илмӣ, ҷалби ҷавонон ба соҳаи илм, мучаҳҳазгардонии лабораторияҳо бо таҷҳизоти муосир ва таҳкими робитаи илм бо истеҳсолот мусоидат хоҳад кард. Натиҷаҳои ҷашмдошти Барнома ба ташаққули тафакқури техникӣ, рушди иқтисодӣ инноватсионӣ ва баланд бардоштани рақобатпазирии кишвар дар арсаи байналмилалӣ равона шудааст, ки дар маҷмӯъ ба пешрафти устувори кишвар равона гардидааст. Хусусияти дигари муҳими амалисозии ҷорабиниҳои Барнома ҳамгиро гардидани он бо Стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаҳои илм, технология

ва инноватсия барои давраи то соли 2030 ва Стратегияи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2020 мебошад, ки имкониятҳои рушди устувор ва ҳамачонибаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ ва таъсири рӯзафзуни зиёди онҳоро ба пешрафти илму техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон васеъ менамояд.

19. Дар заминаи ҳамгирии неруҳои илмӣ ва воситаҳои моддию техникаи аз рӯи самтҳои афзалиятдори тадқиқот, ташкилотҳои илмӣ таҳқиқотӣ ва муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, тадқиқоти муштарак ва тарбияи кадрҳои илмӣ анҷом ёфта, муассисаҳои илмӣ тадқиқотӣ бо асбобу таҷҳизоти зарурӣ таъмин ва инфрасохтори муносири иттилоотӣ ташаккул мегардад, самаранокии ҳамкориҳои байналмилалӣ боло рафта, такмил ва вусъат додани низоми дастгирӣ ва рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ, махсусан, илмҳои геология, минералогия, ҷустуҷӯ ва иктишофи қонҳои қанданиҳои фойданок, вулканология, петрология, палеонтология-стратиграфия, геофизика, сейсмология, геозкология, кимиё, биология, физика ва астрономия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда мешавад.

20. Дар натиҷаи амалисозии Барномаи пешбинӣ мешавад:

- моделсозии риёзӣ (сохтани модел ва баҳоидиҳои натиҷаҳо) ва амалигардонии риёзиёт, аз ҷумла тавассути технологияҳои иттилоотӣ;
- ҷустуҷӯи ҳалли масъалаҳои нав, ташаккули тасаввуроти дохилӣ, модели объектҳои риёзӣ ва баргарафти қардани монеаҳои рушди зехнӣ;
- афзалият ба омӯзиши унсурҳои риёзиёти амалӣ, информатика, «риёзиёти компютерӣ» (аз ҷумла вобаста ба тавсиф ва таҳқиқи раванди тафаккур, муошират ва фаъолияти инсон);
- равона қардани фаъолияти омӯзишӣ ба муҳити иттилоотӣ (рақами электронӣ, ки ба иштирокчиёни раванди таҳсилот, дастрасии маҳзанҳои иттилоотӣ, инъикос ва натиҷаи раванди таҳсил, таҳлил ва назорати берунаро таъмин менамояд);
- равон намудани афзалияти таҳсилот зимни омӯзиши илмҳои табиӣ ба ташаккули истеъдод;
- мучаҳҳазгардонии лабораторияҳои илмӣ бо таҷҳизоти муносири илмӣ ва технологӣ, захираҳои иттилоотӣ ва ҳисоббарорӣ барои истифодаи дастаҷамъона бо мақсади таъмини сифати баланди қорҳои таҷрибавӣ;
- мучаҳҳаз гардонидани лабораторияҳои геология, минералогия, геофизика, физика, кимиё, биология бо таҷҳизоти замонавӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ ҷумҳурӣ;
- такмили низоми омодакунии кадрҳои илмӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ ҷумҳурӣ;
- таъмини таҳқиқоти сатҳи ҷаҳонӣ дар самти илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ, технологияҳои пешрафта тавассути дастгирии лоиҳаҳои илмӣ;
- фароҳам овардани шароит барои афзоиши нуруи зехнии инсонӣ ва вусъат бахшидан ба ҳамкориҳои байналмилалӣ илмӣ;

- муайян намудани самтҳои афзалиятноки таҳқиқоти илмӣ дар кафедраву шуъбаҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ Чумхурӣ, мутамарказони неруҳои илмӣ ва воситаҳои моддӣ-техникӣ дар ин муассисаҳо;

- ворид намудани тағйиру ислоҳот дар сохтори муассисаҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва муносибгардонии онҳо бо талаботи муосир;

- рушди инфрасохтори иттилоотӣ дар заминаи истифодаи технологияи пешрафтаи иттилоотӣ коммуникатсионӣ;

- тақмили заминаи моддию техникӣ барои нашри асарҳои илмӣ, маҷалла, адабиёти дарсӣ, иттилоотӣ маълумотӣ оид ба фанҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- васеъ намудани ҳамкориҳои илмӣ байналмилалӣ ву технологияи ва баланд бардоштани самаранокии он;

- истифодаи самараноки захираҳои молиявӣ, ки аз бучети давлатӣ барои гузаронидани таҳқиқоти илмӣ дар соҳаи илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ ҷудо мешаванд;

- ҷалби манбаъҳои ғайрибучетӣ маблағгузорӣ аз ҳисоби лоиҳаҳои ташкилотҳои байналмилалӣ ва шарикони рушд барои рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- таъмини илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ бо асбубу воситаҳои муосири ҷанҷунанда;

- фароҳам овардани шароити мусоид барои гузаронидани таҳқиқот дар бахшҳои навтарини илм;

- рушди заминаи моддию техникӣ илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ;

- тайёр намудани мутахассисони касбӣ тавассути донишқадаҳои тақмили ихтисос дар ҳориҷи кишвар;

- иштироки фаъолонаи омӯзгорон, муҳаққикон ва кормандон дар таҳия ва қабули грантҳои байналмилалӣ;

- ташкили замина барои таҳия ва татбиқи технологияҳои пешрафта дар истеҳсолот.

6. МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБИИ БАРНОМА

21. Мониторинг ва арзёбии Барнома аз ҷониби Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида мешавад.

22. Мониторинг ва арзёбии Барнома дар асоси талаботи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 декабри соли 2018, №615 «Дар бораи Қондаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавӣ рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» гузаронида мешавад.

23. Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми гузаронидани мониторинг ва арзёбии Барнома метавонад намояндагони Агентии назорат дар соҳаи маориф ва илми назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, Қумита оид ба таҳсилоти

ибтидоӣ ва миёнаи касбии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, вазорату идораҳои дахлдор, муассисаҳои таълимӣ, илмӣ ва коршиносонро ҷалб намояд.

7. МАБЛАҒГУЗОРИИ БАРНОМА

24. Маблағгузори Барнома аз ҳисоби маблағҳои бучетии ҳамасола барои соҳаҳои маориф ва илм пешбинишаванда, вазорату идораҳои, ки дар тобеияташон муассисаҳои таълимӣ, илмӣ, пажӯҳишгоҳ, озмоишгоҳ, муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ доранд, инчунин аз ҳисоби маблағҳои ташкилоту фондҳои байналмилалӣ хориҷӣ, сарпарастони алоҳида ва манбаъҳои дигар тибқи замима амалӣ карда мешавад.

25. Барои маблағгузори Барнома инчунин манбаъҳои ғайрибучетӣ, аз ҷумла маблағҳои сармоягузори, маблағҳои, ки фонд ва созмонҳои байналмилалӣ ва хориҷӣ барои иҷрои лоиҳаҳои илмӣ ва илмию техникаӣ ҷудо менамоянд, истифода мешаванд.

7. МУҚАРРАРОТИ ХОТИМАВӢ

26. Вазоратҳои маориф ва илм, рушди иқтисод ва савдо, саноат ва технологияҳои нав, Кумитаи оид ба таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ, Агентии назорат дар соҳаи маориф ва илм, Академияи миллии илмҳо, Комиссияи олии аттестатсионӣ, Саридораи геология, академияҳои соҳавӣ, муассисаҳои илмию таҳқиқотӣ ва муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ барои таъмини иҷрои самараноки Барнома масъулият доранд.

Государственная целевая программа развития математических,
точных и естественных наук на 2026–2030 годы

1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1. Государственная целевая программа развития математических, точных и естественных наук на 2026-2030 годы (далее – Программа) разработана в целях ускорения создания эффективной системы поддержки и развития математических, точных и естественных наук в Республике Таджикистан, усиления влияния науки на социально-экономическое развитие страны, приближения науки к существующим потребностям, повышения эффективности научных исследований и внедрения инновационных технологий, интеграции научных и научно-технических сил в приоритетные направления социально-экономического развития страны.

2. Для достижения значимых результатов в развитии математических, точных и естественных наук в сфере науки и образования, а также для внедрения инновационных технологий, увеличения производства и решения имеющихся проблем в деятельности сфер науки и образования необходима государственная поддержка.

3. Эффективность системы подготовки научных кадров высшей квалификации зависит от ее финансового обеспечения. Сегодня доля расходов на науку в процентах от валового внутреннего продукта находится на низком уровне, что сказывается на подготовке научных кадров. Реализация Программы будет способствовать формированию научного корпуса, способного эффективно решать задачи научно-технического и социально-экономического развития страны.

4. Необходимо поддерживать и развивать исследования в области математических, точных и естественных наук, укреплять материально-техническую базу для проведения экспериментальных исследований, создавать благоприятные условия для подготовки научных кадров, повышения уровня знаний и перспектив человечества, расширять международное научное сотрудничество.

2. АНАЛИЗ ТЕКУЩЕЙ СИТУАЦИИ И ПРОБЛЕМЫ

5. Развитие математических, точных и естественных наук в сфере науки и образования в республике последовательно поддерживается Президентом и Правительством Республики Таджикистан, в этом направлении приняты

документы стратегического планирования и достигнуты определенные результаты. За последние годы ученые в этих областях создали ряд полезных изобретений и инноваций, разработали эффективные технологии их защиты и внедряют их в общество. Вместе с тем научные достижения в области математических, точных и естественных наук еще недостаточны для развития эффективности этих направлений.

6. С реализацией Государственной целевой программы развития математических, точных и естественных наук на 2021-2025 годы, Программы развития точных и естественных наук в Республике Таджикистан на 2005-2008 годы и Программы развития естественных, математических и технических наук на 2010-2020 годы в институтах, центрах и лабораториях Национальной академии наук Таджикистана и высших профессиональных учебных заведениях получили развитие и совершенствование научные исследования в области точных и естественных наук. Накоплен полезный опыт координации исследований в этой области, определены приоритетные направления развития математических, точных и естественных наук, сосредоточены научные усилия на этих направлениях.

7. В рамках Государственной целевой программы развития математических, точных и естественных наук на 2021-2025 годы и Программы развития естественных, математических и технических наук на 2010-2020 годы в научно-исследовательских институтах Национальной академии наук Таджикистана и структурах учреждений высшего профессионального образования проводились научные исследования в области точных и естественных наук. Несмотря на накопленный полезный опыт координации научных исследований в различных областях, выявлены приоритетные направления развития точных и естественных наук, сконцентрирован их научный потенциал, все еще имеются проблемы, недочеты и недостатки в ходе и качестве реализации отдельных пунктов, особенно в области геологии, минералогии, геофизики, петрологии, поисков и разведки месторождений полезных ископаемых, сейсмологии, геоэкологии, ветеринарии, химии, астрономии, искусственного интеллекта, которые необходимо решить в ходе реализации Программы.

8. Дальнейший прогресс и усиление влияния научной силы на социально-экономическое развитие страны требуют изменения сложившейся ситуации в области математических, точных и естественных наук и принятия программы развития этих наук на перспективу.

9. В системе Национальной академии наук Таджикистана действуют 10 научно-исследовательских институтов в области математических, точных и естественных наук.

10. В высших учебных заведениях и научных учреждениях республики к 2024 году действуют 83 диссертационных совета по 185 традиционным специальностям и 185 специальностям докторантуры (PhD). Из этого числа в высших учебных заведениях и научных учреждениях республики действуют

15 диссертационных советов по математическим, точным и естественным наукам. По статистическим данным Высшей аттестационной комиссии при Президенте Республики Таджикистан в 2024 году в этих советах защитили научные диссертации в области естественных и математических наук и получили подтверждение 116 человек, в том числе 81 кандидатских, 15 докторских и 20 докторских диссертаций по философии (PhD).

11. Согласно статистическим отчетам, в 2024-2025 учебном году общая численность магистрантов в высших учебных заведениях и научных учреждениях республики составляет 2401 человек, докторантов по специальностям (PhD) – 387 человек, из них 36 процента обучаются по направлениям точных, технико-технологических и инновационных наук.

12. В части поощрения в области математических, точных и естественных наук постановлением Правительства Республики Таджикистан от 26 ноября 2020 года, №621 утверждено Положение о Государственной премии Республики Таджикистан для ученых и преподавателей естественных, точных и математических наук. Общее количество Государственных премий составляет 15, каждая номиналом 20 000 сомони, из которых 6 премий присуждаются ученым образовательных и научных учреждений и 9 премий преподавателям средних общеобразовательных учреждений и учреждений начального профессионального образования. Вместе с тем, в целях поощрения молодых ученых, своевременно защищающих научные диссертации, образовательные учреждения выделяют поощрительные средства в размере от 10 до 30 тысяч сомони.

13. Несмотря на достижения математических, точных и естественных наук за последние годы, в этой области все еще существуют определенные проблемы, в том числе:

- нехватка современного оборудования и технологий в области математических, точных и естественных наук;
- нехватка финансовых ресурсов на необходимом уровне для развития отрасли;
- несоответствие лабораторий современным требованиям;
- несоответствие достижений в области математических, точных и естественных наук требованиям современных мировых стандартов;
- нехватка высококвалифицированных кадров в области математических, точных и естественных наук;
- отсутствие на необходимом уровне у населения интереса к математическим, точным и естественным наукам на должном уровне;
- отсутствие материального и морального стимулирования специалистов отрасли на уровне образовательных учреждений и местных исполнительных органов государственной власти;
- отсутствие тесной связи теории с производством в области математических, точных и естественных наук.

3. ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ПРОГРАММЫ

14. Основной целью Программы является укрепление научного и инновационного потенциала страны, она направлена на развитие фундаментальных и прикладных исследований, подготовку кадров высшей квалификации, обеспечение материально-технической базы научных и образовательных учреждений, а также повышение роли науки в экономическом и социальном развитии общества. Реализация Программы позволит вывести научные достижения в области математических, точных и естественных наук на международный уровень, расширить научное сотрудничество с развитыми странами, широко внедрить результаты исследований в производство. Это будет способствовать развитию технического мышления, повышению конкурентоспособности экономики и обеспечению национальной безопасности страны.

15. Программа развития математических, точных и естественных наук предусматривает реализацию следующих задач:

- поддержка и развитие исследований в области математических, точных и естественных наук;
- обучение и воспитание талантливых студентов;
- модернизация и оснащение лабораторий, научных центров и учебных заведений передовым оборудованием и технологиями;
- подготовка высококвалифицированных специалистов, докторантов и соискателей в области математических, точных и естественных наук путем укрепления системы высшего образования;
- проведение фундаментальных и прикладных исследований в целях повышения качества научных исследований, направленных на решение актуальных научных и практических задач с учетом международных стандартов;
- укрепление сотрудничества между научными учреждениями, учреждениями высшего профессионального образования и промышленными предприятиями по внедрению результатов научных исследований в практику;
- стимулирование участия в совместных научных проектах, программах обмена знаниями и опытом с зарубежными научными учреждениями;
- повышение престижа науки, развитие научного мышления и привлечение большего числа молодых людей к научно-исследовательской деятельности посредством проведения научно-просветительских мероприятий;
- создание научной базы данных, доступ к электронным научным журналам и международным информационным ресурсам;
- создание благоприятных условий для научной деятельности молодых ученых, включая гранты, стипендии, возможности их стажировок за рубежом;
- серьезное внимание к недостаткам и их устранению, связанным с развитием наук геологии, минералогии, геофизики, петрологии,

палеонтологии-стратиграфии, геоэкологии, вулканологии, химии, физики, астрономии, поисков и разведки месторождений полезных ископаемых.

4. ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПРОГРАММЫ

16. Интеграция научного потенциала при реализации Программы позволит поддержать существующие всемирно известные научные школы по приоритетным направлениям исследований в области математических, точных и естественных наук, создать благоприятные условия для формирования научных школ по новейшим направлениям исследований в области математических, точных и естественных наук, развить материально-техническую базу для проведения экспериментальных исследований, укрепить материально-техническую базу научно-исследовательских институтов и лабораторий новейшим научным оборудованием, приборами, новыми технологиями, реактивами и другими необходимыми материалами, интегрировать академические научно-исследовательские институты и кафедры, лаборатории учреждений высшего профессионального образования, создать инфраструктуру, основанную на использовании новейших информационно-коммуникационных технологий, развивать международное сотрудничество.

17. Приоритетными направлениями Программы являются:

- совершенствование материально-технической базы научных исследований и учебного процесса в области математических, точных и естественных наук в высших профессиональных учебных заведениях;
- более широкое вовлечение молодежи в изучение математических, точных и естественных наук, инновационную деятельность;
- государственная поддержка подготовки научных кадров, направленная на совершенствование нормативно-правовой базы, механизмов финансирования и организации научных исследований;
- стимулирование научной и исследовательской деятельности в области математических, точных и естественных наук;
- пересмотр учебных планов и программ по математическим, точным и естественным наукам на всех уровнях образования;
- рассмотрение вопросов фундаментальных и прикладных дисциплин математических, точных и естественных наук, научных взглядов на ядерную, химическую и биологическую безопасность, использование космической и атомной энергии в мирных целях, инновации, нанотехнологий, технологий получения новых функциональных материалов и цифровой экономики, машиностроения, математического моделирования, языка программирования, искусственного интеллекта, робототехники и беспилотных летательных аппаратов;
- обеспечение современного уровня информатизации образовательных и управленческих процессов, внедрение системы электронного документооборота, онлайн-встреч, дистанционного обучения;

- разведка и рациональное использование природных ресурсов, включая водные ресурсы, вопросы энергетики, энергосбережения и возобновляемых источников энергии, переработки полезных ископаемых, новых материалов и технологий;

- биоразнообразии, биотехнологии, изменение климата, гляциология, снижение риска стихийных бедствий, включая землетрясения.

5. ОЖИДАЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ПРОГРАММЫ

18. Реализация Программы приведет к повышению эффективности использования научного, инновационного и кадрового потенциала страны. Реализация целей Программы будет способствовать существенному росту научных исследований, привлечению в сферу науки молодежи, оснащению лабораторий современным оборудованием и укреплению связи науки с производством. Ожидаемые результаты Программы направлены на развитие технического мышления, развитие инновационной экономики и повышение конкурентоспособности страны на международной арене, что в целом закладывает основу для устойчивого прогресса страны. Другой важной особенностью реализации мероприятий Программы является ее интеграция со Стратегией Республики Таджикистан в сфере науки, технологий и инноваций на период до 2030 года и Стратегией инновационного развития Республики Таджикистан на период до 2020 года, что расширяет возможности устойчивого и всестороннего развития математических, точных и естественных наук и их все более существенное влияние на прогресс науки и техники в Республике Таджикистан.

19. На основе объединения научных сил и материально-технических ресурсов по приоритетным направлениям исследований научно-исследовательскими организациями и учреждениями высшего профессионального образования будут осуществляться совместные научные исследования и подготовка научных кадров, обеспечиваться необходимыми приборами и оборудованием научно-исследовательские учреждения, формироваться современная информационная инфраструктура, повышаться эффективность международного сотрудничества, создаваться система поддержки и развития математических, точных и естественных наук, особенно геологии, минералогии, поисков и разведки месторождений полезных ископаемых, вулканологии, петрологии, палеонтологий-стратиграфии, геофизики, сейсмологии, геоэкологии, химии, биологии, физики и астрономии.

20. В результате реализации Программы ожидается:

- математическое моделирование (построение модели и оценка результатов) и реализация математических методов, в том числе с использованием информационных технологий;

- поиск решений новых проблем, формирование внутренних представлений, моделей математических объектов, преодоление препятствий интеллектуальному развитию;

- приоритетное изучение элементов прикладной математики, информатики, «компьютерной математики» (в том числе связанных с описанием и изучением процесса мышления, общения и деятельности человека);

- направление образовательной деятельности в информационную среду (электронное пространство, обеспечивающее участникам образовательного процесса доступ к информационным базам данных, отражение и результаты образовательного процесса, анализ и внешний контроль);

- направление приоритета образования в области изучения естественных наук на формирование талантов;

- оснащение научных лабораторий современным научно-техническим оборудованием, информационными и вычислительными ресурсами коллективного пользования в целях обеспечения высокого качества экспериментальных работ;

- оснащение современным оборудованием лабораторий геологии, минералогии, геофизики, физики, химии, биологии в высших профессиональных учебных и научных заведениях республики;

- совершенствование системы подготовки научных кадров в высших профессиональных учебных и научных заведениях республики;

- обеспечение проведения исследований мирового уровня в области математических, точных и естественных наук, передовых технологий путем поддержки научных проектов;

- создание условий для роста интеллектуального потенциала человека и расширения международного научного сотрудничества;

- определение приоритетных направлений научных исследований на кафедрах математических, точных и естественнонаучных дисциплин и факультетах высших профессиональных учебных и научных заведений республики, централизация научных ресурсов и материально-технических средств в этих учреждениях;

- внесение изменений и реформ в структуру научно-исследовательских учреждений и адаптация их к современным требованиям;

- развитие информационной инфраструктуры на основе использования передовых информационно-коммуникационных технологий;

- совершенствование материально-технической базы для издания научных трудов, журналов, учебников, информационной и справочной литературы по математическим, точным и естественным наукам;

- расширение международного научно-технического сотрудничества и повышение его эффективности;

- эффективное использование финансовых средств, выделяемых из государственного бюджета на проведение научных исследований в области математических, точных и естественных наук;
- привлечение внебюджетных источников финансирования проектов международных организаций и партнеров для развития математических, точных и естественных наук;
- обеспечение математических, точных и естественных наук современными измерительными приборами и инструментами;
- создание благоприятных условий для проведения исследований в новейших направлениях науки;
- развитие материально-технической базы математических, точных и естественных наук;
- подготовка кадров через институты повышения квалификации за рубежом;
- активное участие преподавателей, исследователей и сотрудников в разработке и получении международных грантов;
- создание базы для разработки и внедрения передовых технологий в производство.

6. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА ПРОГРАММЫ

21. Мониторинг и оценку Программы осуществляет Министерство образования и науки Республики Таджикистан.

22. Мониторинг и оценка Программы будут осуществляться на основе требований постановления Правительства Республики Таджикистан от 29 декабря 2018 года, №615 «О Правилах проведения мониторинга и оценки реализации стратегических документов национального уровня, отраслевых и региональных программ развития в Республике Таджикистан».

23. При проведении мониторинга и оценки Программы Министерство образования и науки Республики Таджикистан может привлекать представителей Агентства по надзору в сфере образования и науки при Президенте Республики Таджикистан, Национальной академии наук Таджикистана, Комитета по начальному и среднему профессиональному образованию при Правительстве Республики Таджикистан, соответствующие министерства и ведомства, образовательные и научные учреждения, а также экспертов.

7. ФИНАНСИРОВАНИЕ ПРОГРАММЫ

24. Финансирование Программы осуществляется за счет бюджетных средств, ежегодно предусматриваемых для сфер образования и науки, министерств и ведомств, в ведении которых находятся образовательные, научные, научно-исследовательские, лабораторные учреждения и учреждения высшего профессионального образования, а также за счет средств

международных и иностранных организаций и фондов, отдельных спонсоров и других источников согласно приложению.

25. Для финансирования Программы также будут использоваться внебюджетные источники, в том числе инвестиционные средства, средства, выделяемые международными и зарубежными фондами и организациями на реализацию научных и научно-технических проектов.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

26. Министерства образования и науки, экономического развития и торговли, промышленности и новых технологий, Комитет по начальному и среднему профессиональному образованию, Агентство по надзору в сфере образования и науки, Национальная академия наук, Высшая аттестационная комиссия, Главное управление геологии, отраслевые академии, научно-исследовательские учреждения и учреждения высшего профессионального образования несут ответственность за эффективное выполнение Программы.